

Секція 4. Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі

Невесенко Анна Володимирівна

аспірант, ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС В ЕВОЛЮЦІЮ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Важливою проблемою на шляху втілення концепції сталого розвитку є формування системи вимірювань (індексів і індикаторів) для кількісної і якісної оцінки цього дуже складного процесу. Головні вимоги до вказаної системи вимірювань – її інформаційна «повнота» і адекватність представлення взаємозв’язаної тріади складових сталого розвитку. Приведемо систему вимірювань сталого розвитку. Рівень сталого розвитку оцінюватимемо за допомогою відповідного індексу $I_{\text{ср}}$, який розраховується як сума індексів для трьох вимірювань: економічного ($I_{\text{екон}}$), екологічного ($I_{\text{екол}}$) і соціального ($I_{\text{соц}}$) з відповідними ваговими коефіцієнтами. У свою чергу, кожен з індексів $I_{\text{екон}}$, $I_{\text{екол}}$, $I_{\text{соц}}$ розраховуватимемо з використанням відомих в міжнародній практиці індексів і індикаторів. Звичайно, всі індикатори, що впливають на складові приведені індексів, як і самі ці індекси, вимірюються в різних одиницях і мають різні інтерпретації. Тому вони приводяться до нормованої форми так, щоб їх зміни, як і зміни самих індексів, знаходилися в діапазоні від 0 до 1. У такому разі якнайгірші значення названих індикаторів відповідатимуть числовим значенням, близьким до 0, а якнайкращі — наблизатимуть ці значення до 1. Таке нормування дозволяє розрахувати кожен з індексів $I_{\text{екон}}$, $I_{\text{екол}}$, $I_{\text{соц}}$ і $I_{\text{ср}}$ у вигляді середньої суми своїх складових з відповідними ваговими коефіцієнтами.

1. Індекс економічного вимірювання ($I_{\text{економ}}$) сформуємо з двох глобальних індексів: а) індексу конкурентоздатного розвитку (далі — індексу конкурентоспроможності – I_k), розробленого організаторами Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum). Цей індекс щорічно визначається для 117 економік світу і публікується у формі так званого «Глобального звіту про конкурентоспроможність». Індекс конкурентоспроможності формується з таких трьох індикаторів: індикатора технологічного розвитку країни; індикатора цивільних інститутів і індикатора макроекономічного середовища. У свою чергу, ці три індикатори обчислюються на базі 47 даних про стан трансферу технологій і інноваційного розвитку країни, рівень розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, рівень витрат країни на дослідження і розвиток, рівень іноземних інвестицій, рівень незалежності бізнесу від уряду, рівня корупції в країні та інше; б) індексу економічної свободи ($I_{\text{ес}}$), розробленого інтелектуальним центром фонду Heritage Foundation. Він щорічно друкується в Wall Street Journal. Індекс економічної свободи формується з таких десяти індикаторів: торгової політики країни, фіскального навантаження з боку уряду, урядової інтервенції в економіку, монетарної політики, потоків капіталів і іноземних інвестицій, банківської і фінансової діяльності, політики формування цін і оплати праці, прав на приватну власність, політики регулювання, неформальної активності ринку. Ці десять індикаторів отримують, використовуючи 50 наборів різноманітних даних економічного, фінансового, законодавчого і адміністративного характеру.

2. Індекс екологічного вимірювання ($I_{\text{ев}}$) оцінюватимемо за допомогою відомого індексу ESI (Environmental Sustainability Index), розрахованого Центром за екологічним законодавством і політикою Йельського університету (США) для 146 країн світу. Індекс ESI сформований з 21 екологічного індикатора, які, у свою чергу,

розраховувалися на основі використання 76 наборів екологічних даних про стан природних ресурсів в країні, рівні забруднення навколишнього середовища у минулому і сьогодні, зусиллях країни у сфері управління екологічним станом, здатності країни покращувати екологічні характеристики і інше. Індекс ESI кількісно визначає здатність тієї або іншої країни захищати своє навколишнє середовище, як в поточний період часу, так і в довгостроковій перспективі, виходячи з п'яти критеріїв: наявність національної екологічної системи; можливість протидії екологічним впливам; зниження залежності людей від екологічних впливів; соціальні і інституційні можливості країни відповідати на екологічні виклики; можливість глобального контролю за екологічним станом країни. Також цей індекс може використовуватися як могутній інструмент для ухвалення рішень на аналітичному рівні з урахуванням соціальних і економічних вимірювань сталого розвитку країни.

3. Індекс соціального вимірювання (I_{cv}) сформуємо шляхом усереднювання трьох глобальних індексів: а) індексу якості і безпеки життя ($I_{я}$), розробленого міжнародною організацією Economist Intelligence Unit [9]. Цей індекс формується за допомогою таких дев'яти індикаторів: ВВП на особу по паритету купівельної спроможності; середня тривалість життя населення країни; рейтинг політичної стабільності і безпеки країни; кількість розведених сімей на 1000 населення; рівень суспільної активності; відмінності по географічній широті між кліматично теплішими і холоднішими регіонами країни; рівень безробіття в країні; рівень політичних і цивільних свобод в країні; співвідношення між середньою заробітною платою чоловіків і жінок; б) індексу людського розвитку ($I_{лр}$), який використовується програмою ООН United Nations Development Program. Він формується за допомогою таких трьох індикаторів: 1) тривалість життя; 2) грамотність та охоплення навчанням; 3) ВВП на одну особу за паритетами валют, співвідношенням цін на «споживчий кошик».

Дослідження сталості розвитку в аграрному секторі економіки припускає використання різних критеріїв і показників, які дозволяють отримати достовірну оцінку його стану. Проте до теперішнього часу в економічній науці остаточно не вироблені підходи до обґрунтування їх вибору, методів розрахунку, визначенню закономірностей розвитку і так далі. Більшість авторів визнають необхідність вивчення відхилень не тільки в негативну, але і в позитивну сторону як причину несталості виробництва. На нашу думку, показники, вживані для комплексного аналізу сталості, повинні відповідати наступним основним вимогам. По-перше, характеризувати стан природно-ресурсного, виробничого і науково-технічного потенціалу АПК, і в першу чергу сільського господарства. По-друге, відображати здатність галузі адаптуватися до несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників, що діють. По-третє, оцінювати рівень сталості відтворення основних продуктів харчування в необхідному обсязі, асортименті і якості. По-четверте, характеризувати якість життя населення і його майнову диференціацію. По-п'яте, відображати параметри екологічного стану територіальних утворень. По-шосте, адекватно оцінювати закономірність розвитку з урахуванням просторово-часових характеристик вищезгаданих процесів. Виходячи з цих вимог, нами пропонується наступна система складових, що характеризують сталість аграрного виробництва в чотиривимірному просторі: виробнича – для оцінки динамічності виробництва сільськогосподарської продукції і продовольства; економічна – для характеристики стану і напрямів розвитку фінансово-інвестиційної сталості; соціальна – для віддзеркалення рівня і якості життя як сільського, так і міського населення; екологічна – для оцінки сталості природного потенціалу. У запропонованій системі значення має не тільки фактичний рівень показників, що характеризують складові сталості виробництва, але і їх відхилення від нормальної (вирівняною по тренду) величини. Чим

менше відхилення, тим нижче коливається, а значить, вище сталість сільськогосподарського виробництва.